

ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ: ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

У статті із урахуванням функцій освіти як соціального інституту, цільового призначення вищої освіти, феноменальних особливостей і структури освітнього середовища вищого навчального закладу та на основі результатів соціологічного опитування обґрунтовано функції освітнього середовища вищого навчального закладу – освітньо-професійну, освітньо-культурну, освітньо-соціалізаційну.

Ключові слова: освітнє середовище; освітнє середовище вищого навчального закладу; освітньо-культурна функція; освітньо-професійна функція; освітньо-соціалізаційна функція; освітнього середовища вищого навчального закладу; функції освітнього середовища вищого навчального закладу.

Вступ. Реформування освіти є одним з пріоритетів діяльності нашої держави на сучасному етапі розвитку. Міністр освіти України Сергій Квіт переконаний, що «реформи в освіті – запорука успішних перетворень в Україні загалом, а це, у свою чергу, – підґрунтя для створення ефективної Української держави, яка була б потрібною всім громадянам» (Квіт С., 2014). Законотворчі ініціативи, пошук механізмів підвищення якості освіти зумовлені усвідомленням її важливості на нинішньому етапі цивілізаційного поступу, який визначається як «суспільство знань», «інформаційне суспільство», а, відтак, освіченість кожної людини набуває глобальних сенсів. Наш сучасник, американський філософ, футуролог Елвін Тоффлер (англ. Alvin Toffler) стверджує, що в інформаційному суспільстві знання і професійність стають джерелом влади, а відтак «знаковим є те, що освіта являє собою пріоритетну галузь не для самих лише батьків, учителів і жменьки реформаторів-освітян, але й для розвинених секторів бізнесу, позаяк його лідери дедалі частіше визнають зв'язок між освітою й глобальною конкурентноспроможністю» (Тоффлер Е., 2003, с. 441). Проте зауважимо, що наміри ще не означають результати. Поки що спостерігаються критичні настрої громадськості щодо задекларованих та реалізованих реформ, негативні оцінки стану освіти, який не задовільняє жодну із зацікавлених сторін – учнів, батьків, роботодавців, суспільство, державу. Жваві дискусії у науковій та масовій пресі щодо сутності освіти, її природи та цільового призначення, презентують істотні розбіжності у поглядах на функції освіти як соціального інституту, певну її дисфункцію, яка виявляється у нечіткості та суперечності визначення цілей діяльності, спаді соціального престижу, авторитету, символічному виконанні нормативних функцій, ритуальній діяльності. Зростання соціальної значущості освіти вимагає прискорення модернізаційних процесів. Необхідність позбавлення цих процесів рис несистемності, стихійності, епізодичності, не

відповідності соціальним очікуванням потребує вироблення відповідного теоретичного супроводу та інструментарію. На нашу думку, прогресивні зміни мають торкнутись усіх аспектів функціонування системи освіти, зокрема, освітньої парадигми, управління, організації діяльності освітніх організацій, змісту, способу передачі і засвоєння соціального досвіду. В полі наших наукових інтересів – осмислення ролі в освітньому процесі такого феномену як освітнє середовище вищого навчального закладу, пошук ефективного управління його функціонуванням та розвитком для забезпечення очікувань здобувачів вищої освіти, підвищення якості вищої освіти в цілому.

Відтак, **мета** нашої публікації – з урахуванням функцій освіти, як соціального інституту, цільового призначення вищої освіти, обґрунтувати функції освітнього середовища вищого навчального закладу. Досягнення задекларованої мети сприятиме формуванню сучасних науково-обґрунтованих теоретичних основ управління освітнім середовищем вищого навчального закладу.

Досягнення мети нашої публікації передбачає *вирішення низки завдань*, а саме: актуалізацію змісту поняття «освіта», «вища освіта», «освітнє середовище вищого навчального закладу», з'ясування функцій (з лат. *functio* – виконання, звершення; діяльність, роль об'єкта в рамках деякої системи) освіти як соціального інституту, з'ясування функцій вищої освіти, обґрунтування функцій освітнього середовища вищого навчального закладу.

Для вирішення поставлених завдань ми застосуємо сукупність теоретичних (опис, аналіз, синтез, порівняння, узагальнення) та емпіричних (спостереження) методів дослідження. Дескриптивний (описовий) підхід до аналізу сутності досліджуваних феноменів дозволить зрозуміти їхні особливості. Застосування функціонального підходу та освітнього проектування дозволить обґрунтувати функції освітнього середовища вищого навчального закладу. Перебіг нашого дослідження узгоджуватиметься з п'ятисховою дослідницькою

процедурою набуття знань неофункціонального підходу: удосконалення, поглиблення теоретичних узагальнень (elaboration), розростання шляхом новоутворень (proliferation), змагальності, конкурентності між ними (competition), варіативності (variation), й інтеграції (integration) (Макеєв С. О., 2008, с. 391).

Основна частина. Проведений аналіз наукових публікацій дозволяє стверджувати, що освіта є однією із найбільш широких полісміслових педагогічних категорій. У науковій літературі є вживаними майже сотня визначень поняття «освіта», що підтверджує складність, багатоаспектність феномену. Кожне із визначень висвітлює окремий його аспект; визначення не суперечать, а доповнюють одне одного. Освіта розглядається одночасно як педагогічний процес; як результат засвоєння особистістю системи знань, умінь, навичок, які дозволяють особистості самореалізуватись та бути повноцінним членом суспільства; соціальний феномен у сукупності соціальних характеристик (вид соціальних відносин, соціальна система, соціальна організація, соціальний процес, соціокультурний інститут зі специфічними функціями, які одночасно забезпечують збереження, відтворення, зміну і розвиток структури суспільства).

Розглянемо детальніше актуальні погляди на сутність освіти та її функції. Без сумніву, для вітчизняних педагогічних досліджень базовими є наукові погляди на зміст педагогічних понять репрезентовані у ґрунтовній колективній довідниково-аналітичній праці, яка охоплює широкий реєстр понять, термінів, що відображають «освіту як цілісний феномен, що розвивається» (Енциклопедія освіти, Кремень В. Г., 2008, с. 3) – «Енциклопедії освіти». Стаття «Освіта» у цьому виданні належить С. У. Гончаренку, який розглядає освіту як «процес і результат засвоєння особистістю певної системи наукових знань, практичних умінь і навичок, і пов'язаного з ними того чи іншого рівня розвитку її розумово-пізнавальної і творчої діяльності, а також морально-етичної культури, які у своїй сукупності визначають соціальне обличчя та індивідуальну своєрідність цієї особистості». На думку вченого, освіта виконує три важливі функції – людинотворчу, технологічну, гуманістичну, які органічно поєднуються з функціями навчання – освітньою, розвивальною, виховною, а відтак, їх необхідно розглядати у єдності і взаємозв'язку (Енциклопедія освіти, Гончаренко С. У., 2008, с. 614-616). В. І. Луговий пропонує освіту вивчати на основі культурно-інформаційної теорії та визначає її як «спеціально організоване міжлюдське передавання культурного досвіду. Цей досвід відіграє фундаментальну роль у відтворенні й досконаленні людини, її успішному житті» (Луговий В. І., 2007, с. 24). Відтак, вчений акцентує увагу на функції освіти як транслятора культурного досвіду поколінь у широкому значенні, чинника соціалізації, адаптації у суспільстві, виховання та роз-

витку людини. О. М. Новіков, досліджуючи місце і роль освіти, освітніх процесів у постіндустріальному суспільстві, здійснивши ґрунтовний логічний аналіз базових педагогічних понять, приходять до висновку, що освітою (як процес і результат) можна назвати розвиток життєвого досвіду людини, оскільки «досвід» – це сукупність практично засвоєних знань, вмінь, навичок, звичок (психолого-педагогічне трактування); відображення в людській свідомості об'єктивного світу, суспільної практики, спрямованої на зміну світу (філософське трактування) (Новіков О. М., 2010, с. 25). Такий підхід до визначення освіти узгоджується з сучасною парадигмою освіти, яка передбачає розвиток людини через та з допомогою освіти, активність людини у процесі набуття знань. Цінність цих знань проявляється у контексті освоєння та перетворення світу людиною, в якому вона живе, необхідності для самореалізації особистості в умовах постійних змін. Стратегічну роль освіти у розвитку суспільства відмічає С. О. Сисоєва – «освіта перетворює і спрямовує життя суспільства, зберігаючи у ньому все те, що має цінність для людини; визначає стратегію і реалістичні умови розвитку суспільства, перетворюючи його із «суспільства сьогодні» на «суспільство завтра»; формує нове мислення, нове бачення смислу життя. Іншими словами, у такому контексті освіта виступає як засіб управління розвитком суспільства» (Сисоєва С. О., 2008, с. 7). Отже, вчена акцентує увагу на культурній, економічній, продуктивній, іноваційній функціях освіти. Академік В. Г. Кремень визначає специфічну функцію освіти в добу глобалізації та високих технологій – як чинника соціальної стабільності, економічного добробуту країни, її конкурентоспроможності та національної безпеки (Кремень В. Г., 2010, с. 384-395). Підсумовуючи вищесказане, можна зробити висновок, що освіта, це процес, що передбачає сукупність різноманітних впливів на особистість, її взаємодію з оточуючим середовищем, пристосування до нього, оволодіння культурою, що нагромадило людство, її опанування, результатом якого є розвиток сукупного життєвого досвіду людини.

Предмет нашого дослідження вимагає зосередитись на характеристиці однієї зі складових системи освіти – вищої освіти. В «Енциклопедії освіти» поняття вища освіта характеризується як порівняно нове, що означає вершинну стадію багаторічного формування працівника-професіонала. На сьогодні є однотайним сприйняття вищої освіти як «процесу і результату поєднання навчання та професійної підготовки». Завдання, які вирішує вища освіта, є складними та багатоаспектними. Зокрема, вона передбачає «на основі ознайомлення з найновішими досягненнями наук і практики засвоєння такої великої кількості систематизованих знань, умінь і навичок фахової діяльності, що це забезпечує особі з вищою освітою спроможність самостійно

і відповідально виконувати службові чи виробничі функції, творчо використовувати і розвивати досягнення науки, техніки і культури», «містить розвиток особистості студента, його інтелектуальних та моральних якостей», «потреб та навичок подальшого самовдосконалення та безперервної освіти» (Енциклопедія освіти, Корсак К. В., 2008, с. 99). Закон України «Про вищу освіту», прийнятий Верховною Радою України 1 липня 2014 року, застосовуючи результативний підхід, трактує вищу освіту як «сукупність систематизованих знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, інших компетентностей, здобутих у вищому навчальному закладі (науковій установі) у відповідній галузі знань за певною кваліфікацією на рівнях вищої освіти, що за складністю є вищими, ніж рівень повної загальної середньої освіти». Про особливу місію вищої освіти у сучасному світі свідчать рішення численних міжнародних форумів, конференцій. Так, у Комюніке Всесвітньої конференції з вищої освіти – 2009: «Нова динаміка вищої освіти і науки для соціальної зміни і розвитку» (ЮНЕСКО, Париж, 5-8 липня 2009 року) зазначається, що вища освіта має соціальну відповідальність для покращення нашого розуміння багатограних проблем, які включають соціальний, економічний, науковий, культурний виміри і нашу здатність відповідати їм, вона є суспільним благом і стратегічним імперативом для всіх рівнів освіти, основою для дослідження, інновацій і творчості. На вищу освіту покладається обов'язок у надаванні «твердих навичок для теперішніх і майбутніх поколінь», сприянні «освіті соціально відповідальних громадян, які прагнуть до створення миру, захисту прав людини і цінностей демократії». Навчання у вишах має характеризуватись ознаками актуальності та прогностичності – «навчання, що пропонується закладами вищої освіти, повинне як відповідати, так і передбачати соціальні потреби». Критерії якості мають відображати загальні цілі вищої освіти, зокрема виховання у студентів критичного і незалежного мислення та здатності до навчання впродовж життя. Основними функціями закладів вищої освіти визначаються як «дослідження, навчання і послуги громадськості».

Аналіз феноменологічних характеристик та функцій освіти буде неповним, якщо не врахувати думку зарубіжних вчених, які мають у цій царині науковий авторитет світового рівня. Соціальні функції освіти досліджували французький філософ-позитивіст Огюст Конт (франц. Isidore Marie Auguste François Xavier Comte, 1798-1857), американський соціолог Лестер Уорд (англ. Lester Frank Ward, 1841-1913), французький соціолог, основоположник соціології освіти Еміль Дюркгейм (франц. Émile Durkheim, 1858-1917), німецький соціолог Макс Вебер (нім. Max Weber, 1864-1920), німецький та британський соціолог Карл Мангейм (Мангайм) (нім. Karl Mannheim,

1893-1947), американський соціолог російського походження Пітірим Сорокін (англ. Pitirim Sorokin, 1889-1934), німецький філософ Ульріх Бек (нім. Ulrich Beck, 1944-2015), американський соціолог Нейл Дж. Смілзер (англ. Neil J. Smelser), американський філософ Елвін Тоффлер (англ. Alvin Toffler) та ін.

Аналіз наукових поглядів кожного з названих вчених не є предметом нашого дослідження, тож зупинимось тільки на доробку окремих вчених, погляди яких, на нашу думку, найповніше характеризують функції освіти. П. Сорокін, досліджуючи соціальну стратифікацію та мобільність, приходять до висновку, що інститути освіти і виховання, якої б форми вони не набували, у всі історичні епохи є засобами вертикальної соціальної циркуляції. Вчений акцентує увагу на зростаючій соціальній значимості школи, а відтак і освіти, що відкриває можливості для них приносити велику суспільну користь, за умови гарної організації, або, в протилежному випадку, велику шкоду. П. Сорокін наголошує, що є помилкою брати до уваги лише освітню функцію школи, яка передбачає «вливання» в того, хто навчається, певного набору знань та коригування його поведінки, але й необхідно враховувати такі функції як тестуючу, селекційну, дистрибутивну. Він погоджується, що школа залишаючись виховним та освітнім інститутом, є частиною соціального механізму, який апробує здібності індивідів, просіює, селекціонує їх та визначає їхні майбутні соціальні позиції. На думку вченого, фундаментальна соціальна функція школи полягає, по-перше, не тільки в тому, щоб з'ясувати, чи засвоїв учень частину підручників чи ні, а насамперед у тому, щоб за допомогою іспитів і спостережень визначити, хто талановитий, а хто ні, які в кого здібності, якою мірою вони проявляються, які з них соціально та морально значущі. По-друге, ця функція полягає і в тому, щоб усунути тих, у кого немає очікуваних інтелектуальних і моральних якостей. По-третє, усуваючи «неугодних», закрити для них шляхи для подальшого просування принаймні в певні соціальні галузі, водночас забезпечити просування здібних учнів в напрямку тих соціальних позицій, які відповідають їх загальним і специфічним властивостям. Очевидно, що ці функції притаманні освіти в цілому (Сорокін П., 1992, с. 311-321).

Нам імпонує науковий підхід до визначення функцій освіти Н. Смілзера. Його підручник «Соціологія» витримав у США за десять років три перевидання та став у 1994 році одним із перших перекладених зарубіжних підручників з соціології на пострадянському просторі. Як представник еволюційного функціоналізму, Н. Смілзер вважає, що освіта сприяє збереженню культурних цінностей та соціальним змінам, що пов'язані з упровадженням нових технологій та переоцінкою існуючих знань, підтриманню стабільності суспільства, соціалізації особистості, впливає на формування особистісних

цінностей, життєвої позиції та поведінку, є одним із засобів соціального контролю, розумним способом розподілу людей у відповідності з їхніми чеснотами, відіграє важливу роль у підготовці людини до праці, допомагає визначитись їй з життєвою траєкторією, впливає на соціальну мобільність. Освіта, на думку вченого, також сприяє розвитку демократії, оскільки завдяки навчанню виховуються добре поінформовані громадяни, якими нелегко маніпулювати за допомогою демагогії та лозунгів. Аналізуючи різні соціологічні теорії, вчений акцентує увагу на підходах теорії «людського капіталу», яка є різновидом функціоналізму, що я розглядає освіту як капіталовкладення, яке принесе винагороду у майбутньому (Смелзер Н., 1998, с. 301-322).

Наш сучасник, німецький філософ У. Бек, аналізуючи соціальну ситуацію, яку ми зараз проживаємо на власному досвіді, зветься увагу на наступанні «нового часу». Він приходить до висновку, що ми живемо в «суспільстві ризику», бо в «розвинених країнах сучасного світу виробництво багатств супроводжується суспільним виробництвом ризиків». Модернізація, стверджує вчений, розмиває контури індустріального суспільства, і послідовний розвиток модерна породжує нові суспільні конфігурації. Відтак, реальність, в якій ми живемо, характеризується постійними змінами, своєрідною «невпевненістю духу часу» (за У. Бекком), яку, на думку вченого заперечувати – цинічно, а піддатись без супротиву – небезпечно. Кожна особистість мусить самостійно справлятися з викликами сьогодення, відчувається своєрідне «зростання примусу до самостійного подолання невпевненості», це зростання визначає «нові вимоги до таких суспільних інститутів, як освіта, терапія, політика». Таким чином, стверджує У. Бек, «в суспільстві ризику обходження зі страхом і невпевненістю стає в біографічному і політичному плані ключовою цивілізаційною кваліфікацією, а вироблення відповідних здібностей – істотним завданням педагогічних закладів» (Бек У., 2000, с. 93). У. Бек наголошує на селекційній функції освіти: «освіта пов'язана з селекцією», і тому, на думку вченого, вона потребує індивідуальної кар'єрної орієнтації, яка зберігає свою дієвість навіть там, де «просування завдяки освіті» всього лише ілюзія, а освіта знецінюється і перетворюється на необхідний засіб проти падіння рівня життя. Зрештою формалізований освітній процес освіти можна закінчити тільки пройшовши через «індивідуалізоване вушко голки» іспитів, контрольних робіт і тестів, які в свою чергу відкривають вихід до отримання індивідуального свідоцтва про освіту та до кар'єри на ринку праці. Дослідження У. Бека дозволяють йому сформулювати парадокс нашого часу – одночасне зниження і підвищення цінності свідоцтва про освіту, що пов'язано з перевищення пропозиції над попитом і скороченням

кількості робочих місць. Він опонує зауваження критиків, що освіта не забезпечує здобувачам очікуваного рівня життя. Пояснює, що без документа про освіту шанси отримати роботу на ринку праці зводяться до нуля. З документом можна отримати право на участь у конкурсі, але не саме робоче місце. Отже, з одного боку, документа про освіту все частіше виявляється недостатньо, щоб забезпечити професійне існування, в цьому сенсі його цінність знижена. З іншого боку, він все більше необхідний для участі у конкурсі на отримання робочого місця, і в цьому сенсі цінність його підвищена. Зауважує, що отримання освіти вже недостатньо; потрібно «вміння триматися», «зв'язки», «здатність до мов», «лояльність», це критерії належності до «соціальних кіл, що виходять за межі функціональної необхідності, які експансія освіти повинна була б подолати (Бек У., 2000).

Отже, не дивлячись на певні розбіжності у формуванні функціонального набору освіти, вчені єдині у тому, що освіта відіграє значну роль у розвитку особистості та суспільства. Проведений аналіз першоджерел дозволяє нам впорядкувати список функцій, які покладаються на освіту: людинотворча, технологічна, гуманістична (сприяє формуванню людини, як носія духовності і культури), освітня (в широкому сенсі, як навчальна, виховна і розвивальна в синергетичній єдності), культурна (забезпечує передачу, відтворення й розвиток культури суспільства), професійно-економічна (визначає взаємозв'язок між освітою та продуктивними силами суспільства), соціальна (впливає на соціальну структуру суспільства, процеси соціальної мобільності), соціального захисту (сприяє реалізації потенційних можливостей особистості у особистому та професійному самовизначенні), історичної спадковості та наслідування соціального досвіду, соціалізаційна (забезпечує соціалізацію особистості); соціального контролю (сприяє підтримці стабільності суспільства через нормування життя тих, хто навчається), селекційна (здійснює відбір для виконання різних функцій у суспільстві), тестуюча (тестує на спроможність до певної діяльності). Цей перелік не є вичерпним.

Для обґрунтування функцій освітнього середовища вищого навчального закладу актуалізуємо сутність поняття «освітнє середовище вищого навчального закладу». Результати наших досліджень щодо сутнісних характеристик освітнього середовища представлені нами у наукових публікаціях (Сорока М. В., 2012; Братко (Сорока) М. В., 2012), відтак презентуємо тільки результати наших наукових розвідок.

Освітнє середовище вищого навчального закладу, на нашу думку, багатосуб'єктне та багатопредметне системне утворення, що має можливості цілеспрямовано впливати на професійно-особистісний розвиток майбутнього фахівця, забезпечуючи його готовність

до професійної діяльності та/або продовження навчання, успішного виконання соціальних ролей та самореалізації у процесі життєдіяльності. За своєю природою – це комплекс *умов-можливостей та ресурсів* (матеріальних, фінансових, особистісних, технологічних, організаційних, репутаційних) для освіти особистості, що склались цілеспрямовано в установі, яка виконує освітні функції щодо надання вищої фахової освіти, забезпечує можливості для загальнокультурного та особистісного розвитку суб'єктів освітнього процесу. У структурі освітнього середовища вищого навчального закладу можна виокремити такі структурні компоненти: *особистісний* (суб'єкти освітнього процесу, зв'язки та взаємовідносини між ними), *аксіологічно-смісловий* (місія, візія, стратегія, цінності, традиції, церемонії, ритуали, символи, корпоративна культура), *інформаційно-змістовий* (основні та допоміжні освітні програми; позааудиторні, соціальні проекти; нормативні документи, які регламентують освітню діяльність та взаємодію суб'єктів освітнього процесу), *організаційно-діяльнісний* (форми, методи, способи, технології, стилі взаємодії суб'єктів освітнього процесу, способи комунікації, управлінські структури та механізми), *просторово-предметний* (матеріально-технічна інфраструктура, аудиторний фонд, комп'ютерний парк, бібліотечні ресурси, побутові умови, дизайн та обладнання приміщень). Такий підхід до визначення феномену освітнього середовища вищого навчального закладу дозволяє розглядати в якості «чинника впливу» на суб'єкта освітнього процесу у вищому навчальному закладі будь-яку з умов або будь-який ресурс освітнього середовища. Відтак, цілеспрямовано змінюючи їх, ми можемо здійснювати опосередкований вплив на всі складові освітнього процесу, в тому числі на його результат – випускника-фахівця. Освітнє середовище вищого навчального закладу є детермінантою розвитку, становлення особистості у період здобування нею фахової освіти у ВНЗ. Якісним можна вважати освітнє середовище в тому випадку, коли воно спроможне забезпечувати всім суб'єктам освітнього процесу можливості для задоволення освітніх потреб, особистісного розвитку, саморозвитку. Умови-можливості освітнього середовища мають стати ресурсом підвищення якості освіти, джерелом розвитку різних видів досвіду особистості.

Якісно здійснювати процес управління освітнім середовищем вищого навчального закладу можливо за умови розуміння його домінантних функцій. Означення «освітнє» показує, що мова йде не просто про середовище, а саме освітнє. Відтак, його домінантною функцією є освітня, але проведений аналіз засвідчив, що ця функція є поліаспектною. На нашу думку, домінантними функціями освітнього середовища, зважаючи на його цільове призначення є: освітньо-професійна, освітньо-соціалізаційна, освітньо-культурна. Цільове призна-

чення вищої освіти сьогодні в Україні – це надання широкого переліку знань, умінь, компетентностей, які дозволять людині успішно працювати за фахом (освітньо-професійна функція). Проте, коло повноважень вищої освіти не може обмежуватись тільки долученням людини до майбутнього фаху. В ідеалі, людина з вищою освітою – це самодостатня духовно-моральна особистість, яка засвоїла складний тезаурус культури та культуротворчих навичок, що необхідні людині для розвитку та самореалізації, та активно ними послуговується у всіх життєвих вимірах (освітньо-культурна функція). Ми далекі від ідеалізації особистостей здобувачів вищої освіти у нашій країні в сучасних умовах. Полеміка про якість освіти загострила увагу на студентстві, яке, м'яко кажучи, не дуже серйозно ставиться до навчання, просто відбуває час у вищому навчальному закладі. Ми поділяємо думку тих учасників дискусії, які вважають, що, якщо навіть молода людина пасивно залучена до освітнього процесу в умовах вищого навчального закладу, її перебування у колі однолітків, що навчаються, спілкування з освіченими викладачами, сприяє продовженню процесів соціалізації та акультурації на більш високому рівні, ніж це було в школі та сім'ї, або «тусовочному» середовищі. Відтак, на освітнє середовище покладається ще одна функція – освітньо-соціалізаційна.

З метою з'ясування думки педагогічних працівників щодо пріоритетних функцій освіти на сьогодні та визначення ключових функцій освітнього середовища вищого навчального закладу ми опитали 79 респондентів, які працюють в системі вищої освіти м.Києва. До групи опитаних увійшло: 9 осіб зі стажем до 1 року, 36 – від 1 до 5 років, 13 – від 5 до 10 років, 12 – від 10 до 20 років, 8 – понад 20 років. Респондентам було запропоновано проранжувати функції освіти за значимістю по нисхідній. Найбільша кількість респондентів - 25 (32%) найбільш важливою назвали освітню (в широкому сенсі) функцію. В цілому рейтинговий список функцій сформувався наступним чином: 1 – освітня, 2 – культурна, 3 – професійно-економічна, 4 – соціальної мобільності, 5 – гуманістична, 6 – соціальної мобільності, 7 – селекційна, 8 – історичної спадковості та наслідування соціального досвіду, 9 – соціалізації, 10 – соціального контролю, 11 – селекційна. Респондентам також було запропоновано назвати три найважливіші функції вищої освіти. 49 осіб (63%) – обрали культурну, професійно-економічну, освітню (в широкому сенсі) функції; 10 осіб (13%) – культурну, професійно-економічну, соціальної мобільності; 10 осіб (13%) – культурну, професійно-економічну, гуманістичну; 9 осіб – мали іншу думку. При цьому на перше місце поставили професійно-економічну функцію 37 осіб (47%), і так само 37 осіб (47%) на перше місце поставили культурну

функцію. На відкрите запитання щодо іноваційних функцій вищої освіти респонденти запропонували до таких віднести – стимулюючу, лідерство, студентоцентризм, формування навичок навчання упродовж життя, самоосвіти. На відкрите запитання щодо ключових функцій освітнього середовища вищого навчального закладу 79 респондентів (100%) назвали 2 функції – культурну та професійно-економічну, при чому 65 респондентів (85%) на перше місце поставили культурну. 37 осіб (47%) виокремили функцію соціальної мобільності, 27 осіб (34%) – соціального контролю. Серед інших функцій були названі – соціалізаційна, те-

стуюча, селекційна. Отже, проведене опитування в цілому підтвердило наші міркування щодо функцій освітнього середовища вищого навчального закладу та визначило поле подальших досліджень.

Висновки. Проведене дослідження сутності та функцій соціального інституту освіти, цільових завдань вищої освіти, актуалізація сутності феномену освітнього середовища вищого навчального закладу дозволила нам визначити домінуючі функції освітнього середовища вищого навчального закладу – освітньо-професійну, освітньо-культурну, освітньо-соціалізаційну.

Література

1. **Бек У.** Общество риска. На пути к другому модерну / Пер. с нем. В. Седельника и Н. Федоровой; Послесл. А. Филиппова / Ульрих Бек. – М.: Прогресс-Традиция, 2000. – 384 с.
2. **Братко (Сорока) М. В.** Сутнісний зміст поняття «освітнє середовище ВНЗ» / М. В. Братко (Сорока) // Педагогічна освіта: теорія і практика: зб. наук. пр./ Київ. ун-т ім. Бориса Грінченка, Ін-т проблем виховання НАПН України. – Київ: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2012. – № 18: Психологія. Педагогіка. – С. 50-55.
3. **Енциклопедія освіти** / Акад. пед. наук України; головний редактор В. Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
4. **Закон України «Про вищу освіту»** № 1556-VII. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vnz.org.ua/zakonodavstvo/111-zakon-ukrayiny-pro-vyschu-osvitu>
5. **Квіт С. М.** Реформи в освіті – запорука успішних реформ в Україні загалом / Урядовий кур'єр, 29 квітня 2014. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukurier.gov.ua/uk/articles/sergij-kvit-reformi-v-osviti-zaporuka-uspishnih-re/>
6. **Комюніке Всесвітньої конференції з вищої освіти.** – 2009: «Нова динаміка вищої освіти і науки для соціальної зміни і розвитку» (ЮНЕСКО, Париж, 5-8 липня 2009 року). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/952_011
7. **Кремень В. Г.** Філософія людиноцентризму в освітньому просторі / В. Г. Кремень. – [2-е вид.]. – К.: Т-во «Знання» України, 2010. – 520 с. – С. 384 – 395.
8. **Луговий В. І.** Проблема понятійно-категоріального апарату педагогічної науки / В. І. Луговий // Педагогічна і психологічна науки в Україні / відп. ред. О. В. Сухомлинська. – К.: Педагогічна думка, 2007 – Т. 1. Теорія та історія педагогіки. – С.24 – 35.
9. **Новиков А. М.** Основания педагогики / Пособие для авторов учебников и преподавателей / А. М. Новиков. – М.: Издательство «Эгвес», 2010. – 208 с.
10. **Сисоєва С. О.** Освіта і особистість в умовах постіндустріального світу: монографія / С. О. Сисоєва. – Хмельницький: ХГПА, 2008. – 324 с. – С.7 – 16.
11. **Смелзер Н.** Социология: пер. с англ. / Н. Смелзер – М.: Феникс, 1998. – 688 с.
12. **Сорока М. В.** Освітнє середовище університетського коледжу як об'єкт управління / М. В. Сорока // Неперевна професійна освіта: теорія і практика // Науково-методичний журнал, 2012. – Випуск 1-2. – 176 с. – С.55.
13. **Сорокин П. А.** Человек. Цивилизация. Общество / Общ. ред., сост. и предисл. А. Ю. Согомонов: Пер. с англ. / А. П. Сорокин. – М.: Политиздат, 1992. – 543 с.
14. **Соціологія:** Навч. посіб. / За ред. С. О. Макеєва. – 4-те вид., перероб. і доп. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2008. – 556 с.
15. **Тоффлер Е.** Новая парадигма власти. Знания. Богатство. Сила / Елвін Тоффлер. Пер. з англ. Н. Бордукової. – К.: АКТА, 2003. – 687 с.

References

1. **Beck, U.** (2000). Risk Society. On the way to another modern. M: Progress-Tradition, 384 p. (in Russian).
2. **Bratko, (Soroka) M. V.** (2012). Essential concept of «educational environment Universities». Teacher Education: Theory and Practice. Kyiv. University of Boris Grinchenko, Institute of Problems of Education NAPS Ukraine. № 18: Psychology. Pedagogy, P. 50-55(in Ukrainian).
3. **Encyclopedia of Education** (2008). Akad. ped. nauk Ukraine; (Ed.) V. Kremen. K. : Yurinkom Inter, 1040 p. (in Ukrainian).
4. **The Law of Ukraine «On Higher Education»** (2014). Retrieved from: <http://vnz.org.ua/zakonodavstvo/111-zakon-ukrayiny-pro-vyschu-osvitu/> (in Ukrainian).

5. **Kvit, S. M.** (2014). Reforms in education – the key to successful reforms in Ukraine in general. Governmental Courier, April 29, 2014. Retrieved from: <http://ukurier.gov.ua/uk/articles/sergij-kvit-reformi-ivosviti-zaporuka-uspishnih-re/> (in Ukrainian).
6. **Communique of the World Conference on Higher Education** (2009). The New Dynamics of Higher Education and Research for Societal Change and Development (UNESCO, Paris, 5-8 July 2009) Retrieved from: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/952_011/ (in Ukrainian).
7. **Kremen, V. G.** (2010). Mancentrism philosophy in educational space. [2nd ed.]. K.: T-vo «Znannia» Ukraine, 520 p., p. 384 - 395 (in Ukrainian).
8. **Luhovyv, V. I.** (2007). Problem conceptual and categorical apparatus pedagogy. Educational and Psychological science in Ukraine/ (Ed.) A. V. Sukhomlinsky. K.: Educational thought, Vol 1. Theory and History of Education. P. 24 - 35 (in Ukrainian).
9. **Novikov, A. M.** (2010). Grounds pedagogy. Manual for textbook authors and teachers. M.: Publisher «Egves», 208 p. (in Russian).
10. **Sysoieva, S.** (2008). Education and identity in terms of post-industrial world: monograph. Khmelnytsky: ННРА, 324 p., 7-16 (in Ukrainian).
11. **Smelser, N.** (1998). Sociology. M.: Feniks, 688 p. (in Russian).
12. **Soroka, M.** (2012). University College Educational Environment as facility management. Neperevna professional education: Theory and Practice. Issue 1-2, 176 p., 55-61 (in Ukrainian).
13. **Sorokin, P. A.** (1992). Man. Civilization. Society. (Ed.) A. Y. Sohomonov. M.: Politizdat, 543 p. (in Russian).
14. **Sociology: Navch.posib.** (2008). (Ed.) S. O. Makeyeva. 4th ed., Processing. and add. K.: T-vo Znannia, 556 p. (in Ukrainian).
15. **Toffler, A.** (2003). Powershift. Knowledge, Wealth, Violence at the edge of the 21st century. Transl.by English. Kiev: AKTA, p. 687 (in Ukrainian).

Братко М. В. ОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ СРЕДА ВЫСШЕГО УЧЕБНОГО ЗАВЕДЕНИЯ: ФУНКЦИОНАЛЬНЫЙ АСПЕКТ

В статье с учетом функций образования как социального института, целевого назначения высшего образования, феноменальных особенностей и структуры образовательной среды высшего учебного заведения с учетом результатов социологического опроса обоснованно функции образовательной среды высшего учебного заведения - образовательно-профессиональную, образовательно-культурную, образовательно-социализационную.

Ключевые слова: образовательная среда; образовательная среда вуза; образовательно-культурная функция; образовательно-профессиональная функция; образовательно-социализационная функция образовательной среды высшего учебного заведения; функции образовательной среды высшего учебного заведения.

Bratko M. EDUCATIONAL ENVIRONMENT OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS: THE FUNCTIONAL ASPECT

The article explains the functions of educational environment of higher educational institution - educational professional, educational, cultural, educational and social. All findings are based on scientific understanding of the function of education as a social institution (forming personality, technological, humanistic, educational, cultural, professional, economic, social, social protection, historical heredity and acquiring of social experience, socialization, social control, selection, testing), the target purpose of higher education (training the individual for the profession; his involvement in the culture of the society in which he has realize himself, socialization and acculturation individual), the phenomenal features and structure of the educational environment of higher educational institution.

The author defends the idea that the structure of the educational environment of higher education institutions should provide training of future specialists combined with personal development, to meet the needs of the individual in self-development, self-realization, to create basis for the formation of values and motives of activity. The author's model of educational environment of higher educational institution is composed of the following structural components: personal, axiological and semantic, information and content, organization and activity, bimensal and objective.

Keywords: educational and professional, educational and cultural, educational and socialization functions of the educational environment of higher education institutions; educational environment; educational environment of higher education institutions; the function of the educational environment of higher education institutions.

Рецензенти

Хоружа Л. Л. – д. пед. н., проф.,
Мачинська Н. О. – д. пед. н., доц.

Стаття надійшла до редакції 12.03.2015

Прийнято до друку 26.03.2015